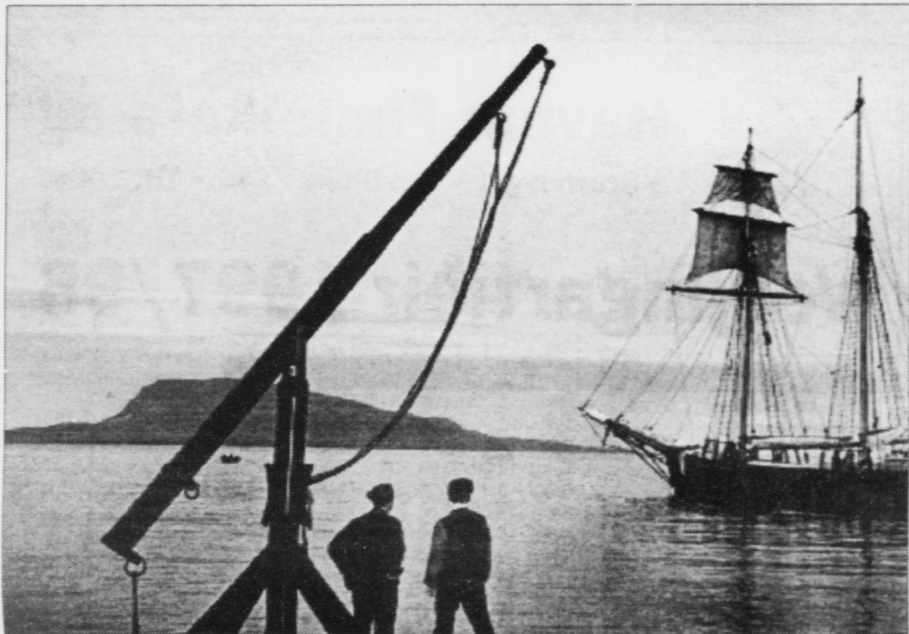

ILLA-BEINTA OG BARBARA

Søga og ætlanir

Frá upptökunum í Hoyvík í fjór. Hetta skal ímynda at verða sýnið av havnarvág - úti á Vippuni. Fortuna og Nólsoygginn siggjast í bakgrundini. Molin í Havn gjørdi, at ikki bar til at taka hesar myndi í Havn

JOGVAN ISAKSEN

Karmur um skaldsøguna »Barbara« - ella »Barba og harra Pál«, sum hon eitur í týðingini hjá Christiani Matras - er søgnin »Beinta og Peder Arrheboe« úr »Færøske Folketsagn og Æventyr« hjá Jakob Jakobsen, og høvundurin hevur felt sína søgu rættiliga neyvt inn í fyrmyndina. Jørgen-Frantz Jacobsen brúkar ikki bara høvudstræðirnar í søgnini, men eisini einstakar hendingar, eitt nú Beinta og landtunnan. Ein fittur partur av søgnini snýr seg kortini um tíðina, eftir at harra Pál er dómur frá embættinum, eitt tíðarskeið, sum skaldsøgan ikki ber við.

Lýsingin av Beintu í søgnini er lítið prýðilig, og tú skilir, hví hon hevur verið nevnd Illa-Beinta. Men tað finnst eisini frásagnir, ið siga tað tvørt øvuta. Ein er skrivað av keypmanninum Hans Niclås Nielsen, og hann endurgevur langommuna, ið tænti hjá Beintu í Jansagerði. Hans Niclås Nielsen er illur um skaldsøguna »Herr Peder Arrheboe« (1893) eftir Emil Bruun, og vil vera við, at hon gevur eina ranga mynd av Beintu. Sambært langommuna var Beinta eitt í allar mátar gott fólk sum altíð vildi øllum tað besta. Spurd hví hon so hevði so ringt orð á sær, segði langomman, at fólk dæmdi lítið,

at hon var gift tríggar ferðir, tey hildu, at okkurt yvirnatúrligt var við í leikinum. Haraftrat kom, at tá ið Beinta hevði pyntað seg - og tað dæmdi henni væl - »stráðe hun som en ny opgåen sol iblandt dem alle«, og tað hóvaði ikki konunum og døtrunum hjá embætismonnunum. Í skaldsøguni verður Barbara ikki einans samanborin við sólina, hon er sól.

Hans Marius Debes - Skradar Debes - er í síni frásøgn um Beintu - »Søgur úr gomlum døgum« (1977) - í samsvari við hesa positivu mynd, men hann vil hartil vera við, at hon var kongadóttir. Sambært H.M. Debes tænti mamman við hovið hjá Friðriki Triðja og fekk dóttirina uttan fyrri hjúnalag, og noyddist tiskil at rýma. Hon fór so til Havnar, har hon giftist sorinskrivarinum Peter Broberg. Fyri at laða uppundir sín pástand, endurgevur Hans Marius Debes úr - tí brendu! - kalsbókini fyrri Vága prestagjald: »Hun skal, som det fortælles, have været en kongedatter, hvis moder var kommet fra København og havde nedsat sig med hende i Thors-havn«.

Men hvat vita vit, um teir søguligu persónarnar Beintu og Peder Arrheboe?

Nils Malmros, filmsleikstjóri, greiðir føroysku sjónleikarunum frá, hvussu farast skal fram

Teir søguligu persónarnir

Peder Ditlefsen Arrhoe varð borin í heim í Vester Velling í nánd av Randers tann 23. november 1675. Pápin og mamman vóru presturin Ditlev Hansen Arrhoe og Dorte Pedersdatter. Eftirnavnið høvdu tey fingið sær eftir Ærø, haðani pápin fór attaður. Tá ið pápin fæddi dópin inn í kirkjubókina, skrivaði hann: »Gud lade ham lykkes og trives, og fra alle u-lykkelige tilfald nådelig bevares«. Valla kan sigast, at góðynskini gingu út. Peder

gekk í latínskúla í Randers og bleiv skrivaður inn við universitetið í Keypmannahavn í 1696. Tann 5. juli 1706 fekk hann frá Friðriki Fjórða kalsbræv til Vága Prestagjald.

Bente Kristina - sum hon skrivaði seg - var dóttir sorinskrivarin Peder Sørensen Broberg og konuna Birgitte Marie Jensdatter Bøgvad. Birgitte Bøgvad hevði áður hildið hús fyrri landfútan Søren Pedersen Skougaard, og við honum átti hon ein son, Friedrich Severinsen Scheugaard, sum í árunum 1705 til 1746 var sorinskrivari í Føroyum. Tá ið

Peder Arrhoe kemur til Føroya, er tað sostatt hálvbeiggi Beintu sum situr í hesum mæta embætti. Annars var pápi hennara koyrdur úr starvinum í 1694, tí hann í sambandi við ein dóm ikki hevði fylgt reglugerðini.

Skulu við trúgva Tingbókini frá 1688, so hevur ungdomurin hjá Beintu ikki verið fullkomiliga deydligur. Sambært hesa hevur pápin, Peder Sørensen, steynt Otto Bølge lótnanti fyrri at hava gingið konuni og dótturini ov nær. Vitnar hava hoyrt »lótnant Otto Bølge at have skældt Birthe Peder Sørensens for en skidtfos og der Bente Kristina sagde, han måtte holde sin mund til, den horehest og ikke skælde en ærlig kone, svarede han Bente Kristina, måske var hun den sidste han red på, hvorpå hun sagde, han skulle ride Knicherschodtz kone som han før havde gjort og ikke på en ærlig mands datter, der til sagde han at han kunne lige så vel ride på hende som andre havde gjort tilforn«.

Í 1692, tá ið Beinta er umleið 23 ára gomul, giftist hon einkjumanninum Jonas Jonassen Færøe, sum var prestur á Viðareði. Hann hevur ein son frá fyrri giftuni, og ár 1700 - tað árið hann doyir - fáa Beinta og hann ein son. Um víður-skiftini millum Beintu og Jonas Jonassen annars vita vit einki, meðan vit um hann - eins og um teir flestu prestar - hava nakkað av keldum. Í samsvari við søgnina er hendan frásagnin: »Hr. Jonas i Viderø havde i sit første giftermål en dejlig kone, magister Klintes datter, som døde ung. En temmelig tid derefter kom hendes søster med fogedens

fuldmægtig og flere at besøge ham og ønskede at se hende end en gang. Da lod han hende igen grave op og beskue, hvorledes hun var forandret. Deraf kom et spøgelse i hendes lignelse og foruroligede ham en lang tid derefter i hans hus, og kunne han ikke selv få det bort igen«. Harra Jónas varð at enda noyddur at biðja Guttorm í Múla hjálpa sær, og tá bar til.

Sambært søgnina skal Beinta eitt skiftið hava verið trúlovað prestinum Anders Lemvig, og skaldsøgan nertir við hetta í kapitlinum »Prestastevna«. Í tíð ber tað til, men valla hevur tað snúið seg um eina trúloving, tí hendan var tá á døgum næstan líka bindandi sum eitt hjúnaband.

Í 1704 verður Beinta gift prestinum Niels Aagaard, sum var tilnevndur Vága prestagjald, og tey fáa eina dóttir. Søgan um, hvussu Beinta koyrir undir stólin, so at beinið hjá Harra Nielsi brotnar fyrri aðru ferð, er eftir øllum at døma sonn. Tann nevnda langomman, sum tænti í Jansagerði, var í stovuni undir tilburðinum. Hon fortelur, at róp kom í, at báturin úr Havn var við at leggja at, og nú galdt um at rudda, áðrenn gestirnir komu: »og i skyndingen kom Beinta at støde lidt til stolen som hendes mands syge ben hvilte på; det lå også yderst på kanten af stolen«. Niels Aagaard doyir í 1706, og sama ár kemur Peder Arrhoe til Vágar.

Einkja undanmanskis

Tað var vanligt millum prestar í Føroyum - men eingin skylda - at eftirmaðurin gifti seg við einkjuni hjá undanmanninum. Hetta hevði javnan við sær, at aldursmunurin var stórur ímill-

